

Владимир Баровић
Филозофски факултет
Универзитета у Новом Саду

УДК 050 ГЛАС НАРОДА(497113Нови Сад)
07015(497113 Нови Сад)“1871/1876”
Оригиналан научни рад

ГЛАС НАРОДА – ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ¹

У раду је анализиран лист „Глас народа“ који је у Новом Саду излазио у другој половини 19. века. Текстови су писани језиком који сваки читалац може разумети и цена је била приступачна тако да најшири слојеви народа могу купити новине. Лист се бавио образовањем народа, стањем на селу, занатством, економским питањима и просветом. „Глас народа“ је подржавао политику Светозара Милетића и његове Народне странке, што се види из анализе текстова. „Глас народа“ је медиј који се противи конзервативцима и залаже се за либералне идеје и црквено-школску аутономију. То је пример штампаног медија који има задатак да едукује своје читаоце и пружи им низ корисних савета из разних области живота. У почетку излагања тај медиј је имао веома висок тираж и имао је доста утицаја на широке слојеве српског становништва у Аустро-Угарској.

Кључне речи: Глас народа, новине, историја, журналистика, либерализам.

УВОД

У историји наше штампе углавном су фаворизовани медији који су по основној конотацији били информативно – политички дневни или недељни листови. Такав тренд је разумљив и свакако је значај те врсте штампаних медија веома битан за структурално сагледавање магистралних друштвених токова, политичких и привредних дешавања и процеса као и сукоба држава и страначких организација (Баровић, 2012: 31). Са друге стране неоправдано су запостављени и недовољно анализирани листови који у фокусу интересовања нису имали политичка дешавања или су били намењени широким слојевима народа, који није поседовао образовање нити интелектуалну перцепцију да разуме и тумачи сложене односе, процесе и догађаје. Чак и у новинама оснивача нашег новинарства Димитрија Давидовића било је доста текстова и тема које се нису тицале политике већ других аспеката живота, од привреде до културе (Баровић, 2009: 37). У историји нашег новинарства било је и таквих медија који нису имали значај једне „Заставе“, „Браника“

¹ Владимир Баровић barovic@neobee.net

и других „великих“ медија који су трасирали најзначајније процесе на политичкој сцени. Један од таквих листова који свакако завређује пажњу је „Глас народа“ недељни лист који је у Новом Саду излазио од 5. маја 1871. до 8. марта 1876. године.

Треба нагласити да је у Војводини односно Дунавској бановини између два светска рата излазио значајан број листова под називом „Глас народа“ и наводимо по годинама и месту издавања те новине које су углавном биле краткотрајне, већином страначке и локалног значаја: (Суботица 24.12.1933. – 3.5.1935.), (Сремски Карловци 17.02.1940. – 8.3.1941.), (Стари Бечеј 30.10.1937. – 30.07.1938.), (Бачка Паланка мај 1922.-март 1923.), (Вршац 14.08.1927. – 14.01.1928.), (Сомбор 1.12.1928.- 26.04.1940.). Сам назив „Глас народа“ има одређене привлачности и сугерише да новине говоре у име најширих слојева становништва, и сигурно је то један од разлога што се та одредница више пута појављује у историји наше штампе.

„ГЛАС НАРОДА“ КАО НАРОДНИ УЧИТЕЉ

„Глас народа“ је био лист како је у заглављу стајало за „народне ствари, привреду, промет, занат, трговину, поуку и забаву“, а штампао се у Новом Саду у Српској штампарији др Јована Суботића. Од трећег броја 1871. године листа, у заглављу је стајало „лист за народне ствари, привреду, поуку и забаву“ а од почетка 1873. године власник и издавач била је „Дружина сарадника „Гласа народа“. Први уредник од 1871. до 1872. године био је свештеник Панта Поповић од броја један 1872. године до краја исте године уредник је био Владан Арсенијевић, а 1873. године на том месту је Стеван В. Поповић. Већ наредне 1874. године уредник је Владан Арсенијевић да би на крају излажења листа на уредничко место поново дошао Панта Поповић. Новинарски стил и језик били су прилагођени најширим слојевима народа, јер се пише јасно, концизно и са жељом да се читаоци едукују. То се наглашава у самим новинама када се на насловници упућује позив на претплату. „Кад смо пре осам месеци овај лист покренули, главна нам је цел била: да народу нашем дадемо у руке такав један лист, који ће да му казује о свему оном, што је по народ нужно и корисно да знаде, који ће да му износи пред очи потребе народне и упућује га, како да их подмирује, и који ће осим тога у одабраним приповедкама да му и пријатне душевне забаве даде, и то све да буде писано лаким разумљивим језиком онако, како ће га моћи у свему потпуно разумети сваки брат Србин, па и онај, који није имао прилике наукама се бавити“ („Позив на претплату на Глас народа“, Глас народа, бр. 35, 19. децембар 1871., насловна).

Редакција се хвали како има претплату од 1800 читалаца, што до тада ни један српски лист није имао, а „Глас народа“ је успео да оствари и већи тираж од чак 2.500 примерака, док услед конкуренције лист неће стагнирати и пропасти. У позиву на претплату осим главног уредника Панте Поповића као сарадници за наредну годину помињу се: др Милан Јовановић, Светозар

Савковић, Миша Димитријевић, Стеван Поповић, Илија Вучетић, Владан Арсенијевић. Како је лист био намењен најширим народним слојевима, он се продавао по заиста приступачној цени те је за четири месеца коштао 1 форинту, за осам месеци две а за читаву годину три форинте, тако да је и најсиромашнија кућа могла обезбедити „Глас народа“. До тада је углавни уредник Панта Поповић скоро сам читав лист пунио текстовима, вестима, причама и поучним делима. И од тада је Поповић имао мању помоћ сарадника док је највећи терет остајао на главном уреднику, који је био стуб и ослонац опстанка „Гласа народа“.

Када би морали дати најкраћу и најјезгровитију новинарску дефиницију „Гласа народа“ она би могла хипотетички гласити – то није био лист за nobles, већ за plebs. У „Гласу народа“ било је доста поучних текстова из историје, географије, књижевности, одржавања хигијене и здравља, информација о трговини, занатству и стању у привреди и пољопривреди. Да је тај лист био прави народни учитељ али у складу са уверењима и назорима тадашњег времена сведочи следећи текст, који преносимо у оригиналној транскрипцији и правопису који користи уредништво: „Пословица једна вели: Ко много леба једе, тај дуго живи. И та пословица врло добро вели. Јер осим тога што је лебац најздравија рана, помаже и сваривање други јела, а то долази отуд, што се при жватању леба са другим јелом помеша лебац међу јелом, те га тако лакше накваси сок од желудца, а тиме је желудцу и цревима посао одлакшан при сваривању јела. С тога се препоручује нуз свако јело да се лебац једе, па не само ако су јела масна, већ поред сваког варива и поред кромпира. Обично они људи који доста леба једу здравији су и пунији, него они, који мало или ни мало леба не једу“ („За чување народног здравља – лебац“, Глас народа, бр.35, 19. децембар 1871., стр. 302-303). Иако савременом читаоцу цитирани текст делује наивно, за наведени историјски контекст он је третиран као веома поучан и користан. У то време се по угледу на штампу на немачком језику често доносе едукативни савети и текстови који треба да просвете најшире слојеве становништва а управо је то основни задатак и мисија „Гласа народа“. Уредник Панта Поповић писао је поучне приче и приповедке које су биле занимљиве за читање и састављене у народном духу да би сваки читалаца разумео поруку односно „наравоученије“.

Посебно је обрађивано питање просвете народа, стања школа и положаја учитеља који је седамдесетих година 19. века био доста незавидан („Како стоје српски народни учитељи?“, Глас народа, бр. 9, 20. јун 1871., насловна). Критички се анализира идеја комуналних школа односно пројекат пештанске владе да законом укине конфесионалне школе и уведе комуналне у којима се не учи на српском већ на мађарском језику што је био покушај мађаризације мањинских народа Угарске („Комуналне школе“, Глас народа, бр. 30, 14. новембар 1871., насловна). Читаоци се поучавају како да саставе пословне уговоре а угледни аутори попут Емила Чакре пишу о привредним питањима актуелним у то доба („За привреду – о асигурацијама“, исто, стр. 80). Има занимљивих текстова о животу на селу („Како живе наши сељаци?“, Глас

народа, бр.21, 12. септембар 1871., стр. 192), али и о народним обичајима и фолклорним елементима Срба из Војводине („Српски сватови“, Глас народа, бр.21, 12. септембар 1871., насловна).

Редакција је штампала и веома слободоумне текстове који се баве питањем слободе штампе и новинарства, као вечите теме која је увек актуелна без обзира да ли је разматрамо у наше време или пре век и по: „Али данас још скоро нигде није штампа тако потпуно слободна; још не смеју они, којима је власт и сила у шакама, да даду потпуну слободу мисли народној и изразу те мисли, јер знају каква сила у њој лежи и јер се боје да им народ из руку њихових не узме ту власт коју на зло употребише... истина каже се да у државама, које се уставнима зову, мање више влада слобода штампе; али каква је то слобода штампе лако ћемо пресудити кад помислимо само на тамницу у Вацу, тај жртвеник мађарске „уставности“ и „равноправности“ на који нам већ три жртве однесе за кратко време, од кад је уведена „слободна штампа“ – на хартији. Међу тим, штампа ће себи прокрчити пут потпуној слободи, и на то су баш новине одређене да то изврше. Кад то буде, онда ће народи много јаче и брже моћи напредовати и развијати се, али онда ће не само штампи, него и у сваком погледу владати права и потпуна слобода“ („О новинама“, Глас народа, бр.29, 16. јул 1872., стр. 227).

АНТИКЕЛРИКАЛИЗАМ И ЛИБЕРАЛНА ПОЛИТИЧКА ИДЕЈА

Иако у „Гласу народа“ политика није била предвиђена као централна тема ипак се лист веома отворено држао линије Милетићеве странке, што се по садржају може уочити. Лист је био антиклерикалног усмерења, пише се у духу присталица либералне Милетићеве идеје а посебно се велича национална политика еманципације и борбе за народну црквено-школску аутономију. То се чини кроз романтичарски приказ српске прошлости где се у редовној рубрици „Из историје“ износе подаци који немају увек утемљења у чињеницама из минулих времена. Такође се отворено пружа подршка Уједињеној омладини српској те се штампа позив Лазе Костића на омладинску скупштину („Позив на 6. скупштину Уједињене омладине српске“, Глас народа, бр.11, 4. јул 1871., стр. 101).

Промоција националних права Срба у Аустро-Угарској посматра се кроз више димензија а једна од најважнијих су црквено-народни сабор као и борба познатог трибуна Светозара Милетића за народна права, која се у листу помно анализира и афирмише. „Глас народа“ веома опширно пише о српском црквено-народном сабору у Сремским Карловцима и то из угла Милетићеве либералне политике. Посебно се нападају клерикалци, односно они представници клира и политичког живота који по мишљењу „Гласа народа“ раде против интереса народа а за своје личне бенефите и по жељама мађарске владе. У листу се води полемика ко треба да буде председник на сабору, да ли треба одбацили феудалне понижавајуће обичаје који су

остали као реликти прошлости и сл. Од црквене јерархије посебно је жигосан као издајник тадашњи архимандрит Анђелић „одани слуга пештанских власти“ који се у листу у више наврата представља као главни противник народне странке и борбе за национална права („Ето ко нам ломи врат!“, Глас народа, бр.30, 23. јул 1872., стр.234). Такође се у низу текстова прозивају црквени великодостојници, свештеници и монаси за низ неправилности, богаћење, нарушавање аутономије и сервилан однос према режиму. „Кад је покојни патријарх Маширевић пре три године дана својим **духовним бичем** (подебљано у оригиналу – прим. В.Б.) развијао народни сабор, подигло се преко стотине српских црквених општина, које су се ограђивале против овог насилничког и противнародног дела, и које су покојном патријарху своје неповерење изразиле. Кад је зимус архимандрит а сад већ потврђени владика – Анђелић ишао у Пешту министру Лоњајију, да се договара, како да се одбаци све оно, што је последњи сабор урадио и да се и даље оставе народна добра у калуђерским рукама, устало је преко стотину српских црквених општина, које се против овог мучког нападаја на права и на дела народна свечано ограђују и архимандриту Анђелићу своје неповерење исказују“ („Како стојимо са калуђерима“, Глас народа, бр.13, 25. март 1872., стр. 98).

Корупција је посебан мотив који се налази у антиклерикалним чланцима, за шта је добар пример имућни свештеник Јован Максимовић из Черевиха кога у новинама оптужују да је поред силног имања и богатства свом сину обезбедио стипендије фонда Матице српске за сиромашне ђаке („У Черевиху“, Глас народа, бр.35, 19. децембар 1871., стр.302-303). Свештеницима се пребацује недостатак патриотизма јер су одбили да дођу на парастос Србима погинулим у буни 1848./49. године, што је тумачено као удвориштво мађарској влади („Отворено писмо г. проти и његовој братији“, Глас народа, бр. 35, 19. децембар 1871., стр.302-303).

„Глас народа“ је доследни заступник и тумач политике Светозара Милетића чије ослобођење из затвора у Вацу је свечано и са радошћу дочекано. Праћен је Милетићев пут Дунавом до Новог Сада. Објављено је Милетићево писмо редакцији као и њен одговор („Доктор Св. Милетић“, Глас народа, бр.24, 3. октобар 1871., насловна). У истом броју штампан је и подлистак „Долазак др. Св. Милетића из вачке тавнице“ (исто, стр. 212-213), као и проглас одбора за дочек под насловом „Браћо Срби!“ (исто, стр. 205). Са романтичарским заносом и нескривеним одушевљењем непотписани новинар „Гласа народа“ пише дугачак текст о првом дану који је на слободи у Новом Саду дочекао Светозар Милетић, а сам крај цитираног текста даје јасну алузију на чувену „Милетићеву песму“, коју је 1870. године испевао панчевачки прота Василије Васа Живковић. „Милетић је у Новом Саду. Милетић је у својој рођеној кући. Србадија, која се радује доласку његову чека с нестрпљењем да чује како је дошао Милетић кући, како је дочекан од Србадије дуж тија Дунава, како од браће своје у Новом Саду и околини, какав изгледа Милетић, да ли је здрав и крепак или му је тавница сломила снагу. То Србадија, то пријатељи Милетићеви, пријатељи народа радују се да чују и

ми смо узели на се да им приповедамо. Најпре ћемо одговорити на оно што је најважније међу свима питањима, одговорићемо, да је Милетић потпуно здрав, власи су му истина јако погрушене, али је чело ведро, око светло онако исто као што је беше лане, крепак је као и до затвора и још је крепчији, јер душа држи снагу у човеку, а душа Милетићева још је снажнија. Милетићу нису клонула него су порасла крила“ („Долазак др. Св. Милетића из вачке тавнице“, Глас народа, бр.24, 3. октобар 1871., стр. 212-213).

У листу је редовно извештавано са процеса другим виђенијим новинарима који су тужени пред пештанским судом од којих се издваја Стеван Поповић, који је због тамновања у познатом затвору добио надимак Вацки. У рубрици „Шта бива у свету“ „Глас народа“ пише: „Стеван Поповић, уредник „Заставе“ био је сад у четвртак пред пештанском поротом на суду због једног чланка, који је изашао у „Застави“ и у ком се вели, да је Андрашија знао за убиство кнеза Михајла и да је сам био у то умешан. Као што се већ напред могло мислити, осуђен је он на 18 месеци затвора у Вацу и да уз то плати још и 1500 форинти глобе и све судске трошкове. Он је искао да донесе доказе пред суд, али суд га одби. Ето још један пример мађарске правде. Не могу сад више Мађари да трпе да вачка тамница и једног часа буде без Србина. Таман је наш Милетић из ње изашао, а ето већ другог Србина“ („Шта бива по свету“, Глас народа, бр.6, 6. фебруар 1872., стр.46).

Важно је истаћи да су у „Гласу народа“ писали и истакнути социјалисти од којих се својим текстовима посебно истиче чувени Васа Пелагић, а његовим написима редакција неретко даје истакнуто место. Пелагић је написао опширан текст поводом црквеног празника – васкрса 1872. године који добија насловну страну а завршава се јужнословенски орјентисаном политичком поруком: „При завршетку ових редака поздрављајући Србина, на овај божанствени дан ускрснућа Христова са „Христос ускресе“: желим да до идуће године поздравим ускрснуће српства с браћом Србо-католицима и Хрватима, да им тада најслободнију друштвену и политичку установу честитамо у општој и братинској заједници нашој“ („Ускршња ријеч – Христос ускрсе, слободни и неслободни Србине!“, Глас народа, бр.16, 16. април 1872., стр. 127).

ЗАКЉУЧАК

Након што је јуна 1872. године почео у Новом Саду да излази конкурентски медиј „Глас занатлија“, „Глас народа“ је запао у озбиљне и чини се за редакцију нерешиве проблеме. Занимљив је податак да је „Глас народа“ у кратком тексту уз остале медије најавио излазак свог конкурента, који ће му донети велики пад тиража: „У недељу 28. маја почео је излазити Глас занатлија, лист за поуку Срба занатлија и прометника. Издаје годишњи одбор „Задруге Срба занатлија“. Излази сваке недеље на табаку. Цена му је 3 форинте“ („Три нова листа у Новом Саду“, Глас народа, бр.25, 18. јун 1872., стр. 199). О пресудном моменту за судбину „Гласа народа“ када је изласком

конкуренције почео да губи читаоце Крестић пише: „Још пре но што је 9. јуна 1872. почео да излази, Панта Поповић, власник и уредник „Гласа народа“, осетио је да ће његове новине бити угрожене појавом новосадског занатлијског листа, па је с циљем да докаже да је он непотребан, у својим новинама више него раније посвећивао пажњу питањима која су се тичала занатлија“ (Крестић, 2003: 520). И поред Поповићевог труда да задржи читаоце са појавом конкурентског гласила неколико стотина претплатника је оставило његов лист и прихватило „Глас занатлија“. У циљу превазилажења кризе 1873. године основана је „Дружина сарадника Гласа народа“ коју су чинили угледни јавни посленици, интелектуалци и национални радници међу којима се истичу: Миша Димитријевић, Ђорђе Натошевић, Светозар Савковић и други. Кризу „Глас народа“ није могао превазићи, а пред пропашћу су била оба медија. „Тако се догодило да су оба конкурентска листа била погођена малим бројем претплатника, па кад им је запретила опасност, Поповић је сасвим отворено замолио занатлије да: *размисле о томе, не би л' боље било да место два листа, од којих ни један не може да излази као што треба, имамо један ваљан лист, који ће одговарати потребама целог народа...*“ (Крестић, 2003: 521). Иако је „Глас занатлија“ категорички одбио Поповићев предлог конкуренција је на нејаким тржишту и пред слабом читалачком публиком била кобна за оба листа, који су таворили у финансијској беди.

Лист под истим именом Поповић је августа 1886. године покренуо у Старом Бечеју и Бачком Добром Пољу али нов медиј који је излазио до априла 1887. године био је слаб покушај копирања старе славе; као израз конзервативних политичких струјања обновљени „Глас народа“ убрзо је престао са излажењем. Као слаб покушај оживљавања успомене на славне дане старог „Гласа народа“, Поповић је доживео омаловажавање од стране српске либералне јавности. Као експонент конзервативне мисли Поповићев нови покушај је од стране Змај Јове Јовановића исмејан у „Стармалом“ где Змај пише: „То тек није *Глас народа* – то је јад“.

Може се закључити да „Глас народа“ улази у корпус наше штампе која није имала политичка питања као централни мотив и тему која је најважнија у новинама. У историји српске журналистике „Глас народа“ има занимљиво место штампаног медија који је издаван и прилагођен најширим слојевима народа, са основном идејом да га читају сиромашни и слабије образовани – сељаци, занатлије, радници, паори. Тадашња „велика“ штампа на српском језику тражила је одређено образовање да би се могла разумети јер тамо пишу уважени политичари, правници, посланици, а богатији и образованији Срби по правилу су били претплаћени на немачке листове, јер се то сматрало отменијим, изразом припадности ноблесу. На крају се може закључити да је „Глас народа“ био намењен човеку из народа и да је и ту мисију успешно извршио, што се види како по тиражу, тако и по квалитету чланака, који су имали основни задатак – да буду разумљиви. Управо је значај „Гласа народа“ што је за разлику од других листова његова редакција желела да дође

до последње сиротињске куће и до оних који немају високо образовање. У томе је његов велики значај и његова историјска мисија, јер то је наш први штампани медиј који је писан за народ и доста читан у народу.

Vladimir Barović

GLAS NARODA – NEWSPAPER FOR NATIONAL MATTERS,
ECONOMY, EDUCATION AND ENTERTAINMENT

SUMMARY

In this work, paper “Glas naroda” that has been published in Novi Sad in the second part of 19th Century, has been analyzed. Texts were written with the language understandable to everyone and the price was affordable to every layer of society. Paper was dealing with education of the people, villages situation, crafts, economical issues and education itself. “Glas naroda” supported politics of Svetozar Miletic and his People’s party, which is proven from the text analysis. “Glas naroda” is a media that stands up to conservative’s and supports liberal ideas and church-school autonomy. That is the example of printed media with the assignment to educate its readers and gives them series of useful advices from different fields of life. In the very beginning of it’s publication this media had very high circulation and had a lot of influence on wide Serbian population in Austro-Hungary.

Key words: Glas naroda, newspapers, history, journalism, liberalism.

ЛИТЕРАТУРА

- Баровић, В. (2012). Предизборно извештавање у прошлости – стара тема нови изазови, Линк, 97, 30-31.
- Баровић, В. (2009). Димитрије Давидовић вечити савременик. У: Зоркић, Јб. (уред.) (2009). Димитрије Давидовић вечити савременик (1789-1838), Допринос српског новинарства развоју демократије од Новина сербских 1813. до савремених токова – Зборник радова (стр. 27-40). Београд: Службени гласник.
- Боаров, Д., Баровић, В. (2011). Великани српске штампе. Београд: Службени гласник.
- Бјелица, М., Јевтовић, З. (2006). Историја новинарства. Београд: Мегатренд универзитет примењених наука.
- Група аутора (1992). Два века српског новинарства. Београд: Институт за новинарство.
- Ђурић Душан (2003). Новинарски лексикон. Београд: ЈУ маркетинг прес.
- Крестић, В. (2003). Историја српске штампе у Угарској 1791-1914. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Историјски институт.
- Попов, Д. (1983). Српска штампа у Војводини 1918-1941. Нови Сад: Матица српска.
- Љушић, Р. (2006). Орјентални новинар, европски политичар – Димитрије Давидовић (1789-1838). Београд: Политика – ТАНЈУГ.
- Мартиновић, Д., Шуковић, Р. (1988). Јован Павловић – живот и дјело. Нови Сад: Матица српска.
- Глас народа